

Téma:

**A MŰKINCS-KERESKEDELEM
ADÓJOGI SZABÁLYOZÁSA**

Időszak:

2012. szeptember

Dátum:

2012. szeptember 21.

SZÁZADVÉG
ALAPÍTVÁNY

SZÁZADVÉG
Gazdasághozsúgó sz. r.

STRATEGOPOLIS
KÖZMŰVELŐSÉG, TUDÁS, ÉRTÉK ÉS SZERZŐDÉSEK

Tartalomjegyzék

A műkincs-kereskedelem adójogi szabályozása Magyarországon.....	2
<i>Személyi jövedelemadó</i>	2
<i>Általános forgalmi adó.....</i>	3
Eseti műkincs eladások	3
Befektetői műkincs eladások	3
A kulturális javak védelmével és kereskedelmével kapcsolatos nemzetközi egyezmények és az európai uniós szabályozás.....	8
<i>Nemzetközi egyezmények</i>	8
<i>Az európai uniós szabályozás</i>	9
A műkincs-kereskedelem adójogi szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban.....	11
<i>Amerikai Egyesült Államok.....</i>	11
<i>Egyesült Királyság.....</i>	13
<i>A magyar, a brit és az amerikai rendszer összehasonlítása.....</i>	14
A műkincs-kereskedelem adójogi szabályozása Németországban és Ausztriában.....	15
<i>Németország</i>	15
<i>Ausztria.....</i>	16
A műkincs-kereskedelem adójogi szabályozása Spanyolországban	17
Mélyinterjúk.....	19
<i>A műkincs-kereskedelmi piac helyzete Magyarországon.....</i>	19
<i>Műkincs-kereskedelemmel kapcsolatos problémák.....</i>	20
Műkincs-kereskedelemmel kapcsolatos adópolitikai javaslatok.....	23
<i>Piacélénkítéssel kapcsolatos egyéb javaslatok</i>	23
A kormányzati lépések várható, pozitív hatásai.....	25
A védett műkincsek tulajdonjogának közcélú átruházása.....	26

A műkincs-kereskedelem adójogi szabályozása Magyarországon

A műkincs-befektetés adóvonzatainak áttekintését adónemenként gyűjtöttük össze. Az adózási szabályokat a 2012. évi adó jogszabályok fontosabb változásaival együtt vettük figyelembe úgy, hogy a szükséges tudnivalókat adónemenként csoportosítottuk (pl. áfa, szja). A műkincs-befektetési tevékenységet cégek és magánszemélyek végezhetik magánszemélyektől, cégektől és más szervezetektől beszerezhető műtárgyak értékesítésével. A műkincs-befektetés lényegében az műkincs-adásvétellel megegyező fogalmat jelenti. A népművészeti és iparművészeti alkotásokra ugyanakkor más, speciális szabályozások vonatkoznak.

Személyi jövedelemadó

Az eseti eladások lényege – szemben a tudatos műkincs-vásárló cégekkel és magánszemélyekkel – az, hogy a tranzakció lényege nem a profitszerzésre irányul. A műtárgyakat az esztétikai funkcióik miatt hosszú ideig megtartó magánszemélyek eseti eladásaira más adózási elv vonatkozik. A különböző cégformákban működtetett műkincs-adásvétel az adózás szempontjából viszont nem esetiként értelmezhető. Az egyéni vállalkozók pedig, amennyiben a vállalkozói vagyonuk részét nem képező műkinckiket nem rendszeres jelleggel értékesítik, akkor rájuk nézve is az eseti eladás szabályai érvényesek.¹

Nem kereskedelmi célból, eseti jelleggel történő műtárgy eladás a hatályos magyar szabályozás szerint személyi jövedelemadó köteles tevékenység. Jelenleg a személyi jövedelemadóról szóló törvény semmilyen jelentős könnyítést nem tartalmaz a magánszemélyek eseti, nem kereskedelmi célból történő műtárgy eladásának fellendítése érdekében. A műtárgyak eladása után szja fizetési kötelezettség keletkezik, kivéve ha bevétel összege az adóév elejétől összesítve nem haladja meg a 600 000 forintot.² Ez az alacsony, általános jellegű, nem a műtárgy eladásokra specializált összeghatár számos esetén megakadályozza a műtárgyak (pl. egy nagyobb értékű hagyaték) magánszemélyek általi értékesítését.

Az eseti műkincs-eladás elhatárolása a személyi jövedelemadózás szempontjából azért érdekes, mert a személyi jövedelemadóról szóló törvény rendelkezése az esetiség és az

¹ A tanulmányrész az Első Magyar Festmény-befektetési Elemző és Tanácsadó Portál összeállítása és szempontrendszer alapján készült.

² 1997. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról 58. § (9) bekezdés

üzletszerűség szétválasztásánál az általános forgalmi adóról szóló törvényben foglaltakra utal.³ Az eseti eladásra vonatkozó szabályok kedvező feltételeket tartalmaznak a személyi jövedelemadózáásban. Az eseti eladással értékesített festmény esetében abban az esetben tehát, amikor nincs szó üzletszerűségről és rendszerességről – az adózó az ingó vagyontárgyak átruházásából származó jövedelem szabályait alkalmazva 16 százalékos szja adókulccsal adózik. Amennyiben az eladott műkincs korábbi vételára meghatározható (pl. számlával, szerződéssel), akkor ennek összege levonható az eladási árból és a különbözetre kell megfizetni az adót.

Általános forgalmi adó

Eseti műkincs eladások

A magánszemélyek eseti műkincs értékesítései nem jelentenek áfa fizetési kötelezettséget, ugyanis az általános forgalmi adóról szóló törvény a rendszeresen vagy üzletszerűen végzett tevékenységet szabja meg az adófizetés feltételül. A rendszerességre és az üzletszerűsége vonatkozó pontos meghatározást azonban a teljesség igényével nem tartalmazzák a jogszabályok. Az adóhatósági állásfoglalások és a bírói gyakorlat alapján elmondható, hogy a rendszeresség a több alkalommal történő jövedelemszerző tevékenységre, az üzletszerűség pedig a haszonszerző tevékenységre való törekvésre vonatkozik. Az áfa fizetési kötelezettség fennállásához viszont már az egyik tényező megléte is elégséges. Eseti eladás esetén az eladást megelőzően a műkincs beszerzésekor a magánszemély felé esetlegesen felszámított áfa sem vonható le, mert az áfa fizetésére nem kötelezett magánszemélynek erre nincs jogosultsága.

Befektetői műkincs eladások

a)Általános szabályok szerinti áfa

Az áfa szabályai alá tartozó és az áfa körbe bejelentkezett magánszemély vagy cég kereskedelmi célú befektetői magatartása eladáskor áfa felszámolási kötelezettséggel jár, mert az adásvétel üzletszerűnek számít. Az is áfa köteles, ha egy az áfa körbe még nem bejelentkezett magánszemély rövid időszakon belül több festmény vásárol és ezt követően el is adja őket. Ebben a helyzetben jogi szempontból fennáll az üzletszerűség és/vagy a rendszeresség kritériuma is, ugyanis a tevékenység a haszonszerzésre irányul. Ez esetben a személy adószám kiváltására kötelezett.

³ Az általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény 6. §-a sorolja fel tételesen a gazdasági tevékenység szabályait.

Ha az általános szabályok szerinti áfa befektető olyan eladótól szerezte be a műkincset, amely áfát számított fel az eladáskor, akkor a befektető jogosulttá válik a felé felszámított áfa levonására, mert feltételezhetően a műalkotást az adóalanyiságot eredményező gazdasági tevékenységhez – tehát eladási céllal – vásárolta meg.⁴

Abban az esetben viszont, ha a műkincs hosszabb ideig nem kerül értékesítésre, akkor célszerű írásban rögzíteni az eladási szándékot, nehogy megkérdőjelezhetővé váljon az áfa levonási jogosultság. Ha azonban a tulajdonos valóban megtartja a műtárgyat saját használatra, akkor jogellenessé válik az áfa levonása, illetve a levont áfát vissza kell fizetni. Az eladások után tehát az áfa törvény általános szabályai alapján a jelenlegi 27 százalékos adókulcsot rá kell számítani az adóalapra.

b)Közösségen belüli beszerzés áfája – import áfa

Az Európai Unión belüli beszerzésnél abban az esetben, ha a partnerek közösségi adószámmal⁵ rendelkeznek, az eladó nem számít fel áfát az értékesítése után, az áfa megtérítése ezután a magyar vevő feladata.

A közösségi adószám kiváltása tehát szükségessé válik a kereskedelmi kapcsolatnak minősülő termékbeszerzés és értékesítés, továbbá bármely szolgáltatások nyújtása és igénybevétele esetén, beleértve az EU-n belüli adómentes értékesítést is.⁶ Ezt követően a magyar műkincs vásárló tehát a vásárolt tárgyról szóló külföldi számla végösszege alapján kiszámítja az áfát, majd ezt az áfa bevallásánál a fizetendő áfa oldalra állítja be. Ugyanakkor ez az áfa összeg szerepeltethető a levonható ÁFA összegek között is, ha az általános szabályok szerinti adózásról van szó, azaz értékesítési célzattal vásárolták a műkincset.

Közösségen belüli termékbeszerzés tehát a Közösségen belülről történő termékbeszerzés címen azok az ellenérték fejében megvalósuló termékbeszerzések adókötelesek belföldön, amelyeknél a terméket más tagállambeli adóalanytól szerzi be a belföldi közösségi adószámmal rendelkező adóalany és a terméket akár ő vagy az eladó, vagy bármelyikük megbízásából egy harmadik személy juttatja, fuvarozza belföldre egy másik tagállamból.⁷

A Közösségen belüli beszerzésre vonatkozó adókötelezettség szabályai nem alkalmazhatóak használt ingóság, műalkotás, gyűjteménydarab vagy régiség EU-n belüli beszerzése esetében,

⁴ A 2012. évre vonatkozó adó jogszabályok fontosabb változása az is, hogy a törvény bevezette a gazdasági tevékenység fogalmát: gazdasági tevékenység valamely tevékenység üzletszerű, ill. tartós vagy rendszeres jelleggel történő folytatása amennyiben az ellenérték elérésére irányul, vagy azt eredményezi és annak végzése független formába történik. Az ingó vagyontárgy értékesítésből származó jövedelem önálló tevékenységből származó jövedelemnek minősül. Ezen jövedelemből - annak 1,27 szerese után - 16 % szja előleget kell levonni illetve a jövedelmet 27 % eho is terheli.

⁵ A közösségi adószám igénylése nem az adóalany választásától függ. Ha az adóalany a Közösség más tagállambeli adóalanyával kereskedelmi kapcsolatot szeretne létesíteni, számára kötelező lesz közösségi adószámot kérnie.

⁶ Az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény (A továbbiakban: Art.) 178. § 34. pontja szerint

⁷ áfa törvény 19. § a) pont és 21. § (1) bekezdés.

feltéve, hogy az értékesítő a Közösség azon tagállamában, ahol a termék a küldeményként feladásakor vagy a fuvarozás megkezdésekor volt, viszonteladóként – a közös hozzáadottérték-adó rendszerről szóló 2006/112/EK tanácsi irányelv (a továbbiakban: HÉA-irányelv)⁸ vagy nyilvános árverés szervezőjeként jár el, és ezt egyúttal igazolja.⁹

Az import beszerzés (EU-n kívüli országból történő beszerzés) esetén a behozott termék után a vámhatóság veti ki az áfát, majd azt a hatóság felé meg kell fizetni és ezt az összeget az áfa bevallásban levonható adóként szerepeltetni lehet.

c) Alanyi adómentesség

Az alanyi adómentesség olyan választható adózási lehetőség,¹⁰ amelyet a hatóságnál szükséges bejelent. Az adóalany, aki gazdasági céllal belföldön telepedett le (vagyis tevékenységének székhelye, állandó telephelye van belföldön) vagy ennek hiányában lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye van belföldön, jogosult alanyi adómentességet választani akkor, ha a bejelentést megelőző adóévben az általa teljesített termékértékesítések és szolgáltatásnyújtások összesített ellenértéke, valamint a bejelentés adóévében a gazdasági tevékenysége után ésszerűen várható (illetőleg tényleges) bevétele nem haladja meg az alanyi adómentesség választására jogosító összeghatárt. Az alanyi adómentesség választására jogosító összeghatár 5 millió forint.¹¹ Az adózó nevezett bevételi határ alatt választhatja az alanyi adómentességet, és ekkor áfát nem kell felszámítania egyetlen értékesítés után sem, de nem is vonhatja le a beérkező számlákban felszámított áfa összegeket.¹² Az 5 millió forintos bevételi határ ugyanakkor nagyon behatárolja a lehetőségeket, így nagyobb volumenű befektetésekkel foglalkozók nem tudnak bejelentkezni e speciális áfa körbe, míg a kis adózók esetében érdemes megfontolni, hogy inkább magánszemélyektől, vagy másik alanyi adómentes ÁFA körös adózótól vásárolja-e a műkincseket.

⁸ A 2006/112/EK irányelv a hozzáadottérték-adóval (hÉA) kapcsolatos szabályokat állapít meg, amelyeket bizonyos esetekben a tagállamok értelmeznek. A 2006/112/EK irányelv végrehajtására vonatkozó közös rendelkezések elfogadásával biztosítani kell, hogy a hÉA rendszerének alkalmazása jobban szolgálja a belső piac célkitűzését olyan esetekben, amikor a belső piac megfelelő működésével össze nem egyeztethető alkalmazásbeli eltérések fordulnak elő, illetve ennek a veszélye fennáll. Ezek a végrehajtási intézkedések kizárólag az e rendelet hatálybalépését követően válnak jogilag kötelezővé, és nem érintik a tagállamok által e rendelet hatálybalépését megelőzően elfogadott jogszabályok és értelmezések érvényességét.

⁹ http://www.nav.gov.hu/data/cms220243/29._fuzet___Az_altalanos_szabalyok_szerint_adozok___2012.pdf

¹⁰ Áfa tv. XIII. fejezet. Második rész, Különös Rendelkezések

¹¹ Áfa tv. 188. § (2) bekezdés.

¹² http://www.nav.gov.hu/data/cms220195/14._fuzet___Tevekenyseget_kezdo_adoalany_afa_kotelezettsege___2012.pdf

d)A különbözet szerinti adózás

A különbözet szerinti adózás szintén választható áfa lehetőség, amely arra szolgál, hogy megkönnyítse az egyes kiemelt kereskedelmi tevékenységek (pl. műkincs-kereskedelem) adózását. A különbözeti adózás választása nincs nagyságrendhez kötve. Ennek az adózási eljárásnak az a lényege, hogy a műkincs eladási árának és vételi árának a különbségét kell bevallania az adóalanynak, majd erre a különbözetre kell befizetnie a bruttó árrésből visszaszámított áfát. Csak az választhatja a különbözet szerinti adózást, aki ÁFA fizetésére nem kötelezett személytől, szervezettől illetve egy másik különbözet szerinti adózást választó adózótól vásárol műtárgyat továbbértékesítési céllal. Ezt az adózást választhatják az árverések szervezői is. Az adóalany az értékesítés adóalapjaként az a különbözetet veheti figyelembe, amellyel a nem áfásan beszerzett műkincs eladási ára meghaladja annak beszerzési árát.

A különbözet szerinti adózás a használtcikk-kereskedelem, a bizományosi értékesítés, az árverésszervezés sajátosságaihoz igazodik. Ezen tevékenységek jellemzője, hogy nagyon gyakran nem áfa alanyoktól vásárolják fel a továbbértékesítendő terméket, műtárgyat. Ezen adózás lényege, hogy a fizetendő áfát az árrés alapján kell meghatározni (számítása: adóalap x adómérték). Az áfa alapja az eladási ár és a felvásárlási ár különbözete.

Ezt az adózási módot az az adóalany választhatja, aki a terméket továbbértékesítési céllal vásárolja meg, vagy bizományosi értékesítésre veszi át: áfa fizetésére nem kötelezett személytől, szervezettől és/vagy különbözet szerinti adózást alkalmazó adóalanytól. A termék - a felvásárlási és továbbértékesítési tevékenység tárgya - ebben az esetben olyan birtokba vehető dolog, amely eredeti rendeltetésének megfelelő ismételt felhasználásra alkalmas: műalkotás, gyűjtemény, régiség. Külön nyilvántartást kell vezetni, melyben az alábbiakat kell kimutatni: a termék azonosításához szükséges adatok; az átvétel időpontja; az átadó neve és címe; a beszerzési ár; az eladási ár; az adó alapja; az adó összege.

Áfa levonási jog: A különbözet szerinti adózást alkalmazó adóalanynak a levonási joga korlátozott, ugyanis nem vonható le az előzetesen felszámított adó, ha az adóalany olyan terméket szerez be, amelynek értékesítésére a különbözeti adózást alkalmazza. Ez a levonási tiltás a termék beszerzésével kapcsolatos.

Számlázási szabályok: A termékértékesítésről kibocsátott számlában nem lehet feltüntetni áthárított adót, felszámított adómértéket. Fel kell tüntetni, hogy "különbözet szerinti adózás". Ha van olyan termékértékesítés, amelyre nem alkalmazható a különbözeti adózás, és van szolgáltatásnyújtás is, akkor ezen ügyletekre az általános szabályok szerint kell az adót megállapítani és felszámítani.

Védetté nyilvánítás

Az egyes műtárgyak védettsége a törvény erejénél vagy a hatóság intézkedésénél fogva keletkezik. A lelőhelyről előkerülő régészeti leletekről, műemlék épületek tartozékairól és a közgyűjteményi tárgyakról a törvény kimondja, hogy védettséget élveznek. Ezen kívül – jellemzően magántulajdonú tárgyak esetén, ha azok kulturális jelentősége megkívánta - a hivatal (vagy elődintézményei) határozatban mondták ki a védettséget. A védetté nyilvánítást eddig a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal a szakvélemény és a Kulturális Javak Bizottsága külső tanácsadó testület állásfoglalását is figyelembe véve határozatban mondja ki, ha bebizonyosodott, hogy az adott műtárgy kulturális örökségünk „kiemelkedő jelentőségű és pótolhatatlan” eleme. A védett tárgyakra és tulajdonosaikra, kezelőikre a jogszabályban illetve a védési határozatban kimondott korlátozások, kötelezettség vonatkoznak. A közgyűjteményi tárgyként védett darabokról maguk a közintézmények vezetnek a leltárakat, míg a védetté nyilvánított tárgyakról a hivatal vezet nyilvánosan is elérhető adatbázist.

A hatályos szabályozások értelmében minden védett műtárgy kivitele a hivatal engedélyéhez kötött. Ugyancsak kiviteli engedélyköteles a kulturális javak körébe tartozó tárgyak közül az, amelyik kora az 50 évet meghaladja. A védett tárgyak csak ideiglenes kiviteli engedélyt kaphatnak, míg a nem védettek véglegest is. Azon tárgyak esetében melyek ugyan a kulturális javak körébe tartoznak, de koruk az 50 évet nem haladja meg (jellemzően kortárs művészeti alkotások: festmények, szobrok) a hivataltól igazolás kérhető, hogy a vámellenőrzésnél az esetleges bonyodalmak elkerülhetők legyenek. A műtárgykiviteli engedély csak a rajta feltüntetett időtartamon belül érvényes.¹³

¹³ A védetté nyilvánítása eljárással kapcsolatos összefoglaló forrás a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal honlapja. (<http://www.koh.hu/tartalom.php?id=20080819172323>)

A kulturális javak védelmével és kereskedelmével kapcsolatos nemzetközi egyezmények és az európai uniós szabályozás

Nemzetközi egyezmények

A kulturális javak, műtárgyak védelmével, kereskedelmével kapcsolatban több nemzetközi egyezmény, illetve az azokat kiegészítő etikai ajánlások, irányelvek születtek, így segítve a műkereskedelem és a műtárgyforgalom résztvevőit ügyeik lebonyolításában. Legnagyobb jelentőséggel ezek közül két megállapodás, *A kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről szóló 1970. évi Párizsi UNESCO Egyezmény* és *A lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról szóló 1995-ös UNIDROIT Egyezmény* bír. Hazánk mindkét egyezményt ratifikálta.

Az **1970-es UNESCO Egyezmény** először is definiálta, mit tekintenek az aláíró felek „kulturális javaknak”, illetve „a kulturális örökség részének”. A részes államokat (jelenleg 122 országot) a kulturális örökség védelmét szolgáló szervek létrehozására, illetve a védett javaikról készített jegyzék összeállítására kötelezi. Továbbá az egyezmény foglalkozik a kulturális javak illegális kihozatalára vagy behozatalára vonatkozó esetekkel is, és rögzíti a részes tagállamok együttműködési kötelezettségét is ezen esetek mielőbbi megoldása, azok restitúciója érdekében. Azonban a legális tranzakciókkal is foglalkozik a dokumentum, többek között tanúsítványok bevezetéséről rendelkezik e kulturális javak exportja esetén.¹⁴

Az **1995-ös UNIDROIT Egyezmény** az UNESCO Egyezmény hiányosságait pótlandó, illetve azt szigorítandó jött létre, részletesebb és hatásosabb előírásokkal a jogellenesen eltulajdonított műkincsek visszaszolgáltatására vonatkozóan. Az új egyezmény kimondja, hogy a lopott kulturális értékű tárgyak birtokosa köteles a műkincset visszaadni, ezzel megszüntetve a lopott műtárgyak jóhiszemű vásárlóinak védelmét. Az egyezmény célja az illegálisan kereskedelemben lévő műtárgyak visszaszolgáltatásának jogi szabályozása, ugyanakkor foglalkozik a jogellenesen kivitt műkincsek visszakövetelésével is, amelyre vonatkozóan a műtárgy eltulajdonításától számított ötven éven belül lehet visszaszolgáltatási igényt benyújtani. Az UNIDROIT Egyezményt ez idáig 33 ország ratifikálta.¹⁵

Mindazonáltal a kulturális javakkal kapcsolatos jogellenes tevékenységek megfékezésére sem a nemzeti, sem a nemzetközi jogi eszközök nem bizonyultak kellőképpen hatékonyak, ezért az **UNESCO** (*A műkereskedők nemzetközi etikai kódexe* címmel), illetve az **ICOM**

¹⁴ Forrás: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13039&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

¹⁵ Forrás: <http://www.unidroit.org/english/conventions/1995culturalproperty/1995culturalproperty-e.pdf>

(Múzeumok Nemzetközi Tanácsa) is **ajánlásokat** fogalmazott meg (*A gyűjteménygyarapítás etikai szabályai* címmel).¹⁶

Továbbá azoknak a műtárgyak jogtalan eltulajdonításából fakadó államközi vitáknak a rendezése céljából, amelyekre a vonatkozó nemzetközi egyezmények rendelkezései nem alkalmazhatóak, hozott létre az UNESCO 1978-ban egy **kormányközi restitúciós bizottságot**. A jelenleg 22 tagot számláló bizottságban elsősorban politikai és diplomáciai csatornákon keresztül próbálják rendezni függőben lévő restitúciós ügyeket. A bizottság lehetőséget teremt és megfelelő keretet biztosít az államok számára, hogy azok bilaterális tárgyalásokat és megbeszéléseket folytassanak egymással, illetve az adott témában javaslatokat nyújt be az UNESCO-nak ajánlások, egyezmények illetve eljárások (pl. mediációs eljárás) kidolgozására, ajánlásai azonban a vitában álló feleket nem kötik.

Az európai uniós szabályozás

A művészeti tárgyak EU-n belüli mozgásának élénkítése kiemelt célja a kulturális agendának, mely a 2007-2013-as időszakra vonatkozó, a Tanács által készített akciótervben is manifestálódott. Bár az unió számos intézkedése ezt a célt szolgálta (kedvezményes ÁFA-kulcs, közös fizetőeszköz az eurózónában), az élénk kereskedelem előtt még számos akadály tornyosul (bonyolult bürokratikus eljárások, inkonzisztens megoldások, a magángyűjtők forrásszűkössége stb.).¹⁷ Fontos kiemelni továbbá, hogy az uniós joganyag nem tartalmaz definíciót a kulturális javakra vonatkozóan. Mindazonáltal az unión belüli műtárgy kereskedelem fellendítésének előfeltétele a kulturális javak védő közösségi jogi környezet kialakítása. E téren a két legfontosabb EU-s jogszabály *A kulturális javak exportjáról szóló 3911/92 rendelet*¹⁸, illetve *A tagállam területéről jogellenesen kiszállított kulturális tárgyak visszaszolgáltatásáról szóló 93/7/EGK irányelv*¹⁹.

Az **1992-es tanácsi rendelet** vezette be a kulturális javak exportjához szükséges ún. EU-s export tanúsítványt, mely nélkül az unió területét nem hagyhatja el egy a rendelet szerint műkincsnek számító tárgy sem. A nemzeti kincsek tagállamok közötti illegális mozgásának problémája ugyanakkor ezzel még nem oldódott meg.

Az **1993-as irányelv** épp az illegálisan egy tagállam területéről eltulajdonított kulturális javak mielőbbi visszaszolgáltatását szándékszik elősegíteni, arra vonatkozóan alkot speciális

¹⁶ Forrás: <http://www.koh.hu/tartalom.php?id=20080819170904>

¹⁷ The mobility of works of art in Europe. European Parliament, Brussels, 2009. – Forrás: <http://www.europarl.europa.eu/committees/en/cult/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=26215>

¹⁸ Forrás: http://europa.eu/legislation_summaries/other/l11017a_en.htm

¹⁹ Forrás: http://europa.eu/legislation_summaries/culture/l11017b_en.htm

eljárási szabályokat. A jogszabály ugyanakkor csupán a nemzeti kincsnek számító és 1993 után elrabolt műkincsekre vonatkozik. Az említett jogszabályokon kívül azonban a legtöbb uniós tagállam az Interpollal is kötött megállapodást a jogtalanul eltulajdonított kulturális javak felkutatásával kapcsolatban.

A kulturális javak mozgásának élénkítését szolgálja a **közösségi adópolitika** is. Az javak szabad áramlásának követelménye és a **vámunió** következtében a tagállamok nem vethetnek ki vámot, adót vagy bármely egyéb korlátozást a műkincsek kereskedelmére. A Tanács 94/5/EGK irányelve²⁰ értelmében a művészeti tárgyak **kedvezményes áfakulccsal** adózhatnak, mely bár tagállamonként különböző mértékű, de nem lehet alacsonyabb 5 százaléknál. A kedvezményes adókulcs nem csupán a műtárgyra vonatkozik, hanem az azok kereskedelmével kapcsolatos szolgáltatásokra is. Az ÁFA megfizetésének kötelezettsége pedig az adás-vétel árrésére vonatkozik.

A közösségi joganyag részévé vált továbbá *Az eredeti műalkotás szerzőjét megillető követő jogról szóló 2001/84/EK irányelv*²¹ alapján a legtöbb EU-s tagállamban létező követő jog gyakorlata. A jogszabály értelmében a szerző műveinek újraeladásából származó bevételek legfeljebb 4 százalékát teheti ki a **szerzői jogi díj**, amelyeknél azonban a legalacsonyabb eladási ár meghatározása tagállami kompetencia. A szerzői jog védelmi ideje a szerző halála után 70 évig tart. A jogdíj megfizetése alól egy esetben lehet mentesülni: amennyiben a műtárgynak egy magánszemély általi, non-profit múzeum felé történő újraeladásáról van szó.

²⁰ A közös hozzáadottértékadó-rendszer kiegészítéséről és a 77/388/EGK irányelv módosításáról – használt cikkek, művészeti tárgyra, gyűjteménydarabokra és régiségekre vonatkozó különleges rendelkezések –
Forrás: http://europa.eu/legislation_summaries/taxation/l31007_en.htm

²¹ Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0084:EN:HTML>

A műkincs-kereskedelem adójogi szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban

Amerikai Egyesült Államok

Az amerikai jogi háttér különböző adózási rezsimeket kínál különböző tulajdonos-típusok számára. Az amerikai szövetségi adóhatóság (Internal Revenue Service) alapvetően 3 fogalmat különít el: gyűjtő (*collector*), kereskedő (*dealer*) és befektető (*investor*). A tanulmányban a főszabálytól való eltéréseket tárgyaljuk, ezért röviden ismertetjük az adójogi főszabályokat. Mind a gyűjtő, mind a kereskedő, mind a befektető esetében két adónem merül fel a műtárggyal való kereskedelem során. Az első a forgalmi adók, amelyet részben helyi, részben állami szinten kell megfizetni a dolog megszerzésekor, az adómértéke pedig a tranzakció alapjául vett érték százalékos arányában határozandó meg. Alapként szolgálhat a műtárgy elkészítésének anyagköltsége, a műtárgy valódi, eszmei értéke, illetve a műtárgy rendes piaci értéke. A másik kérdéses adónem pedig a vagyonnövekmény nyomán felmerülő adóteher, amely a műtárgynak abból a tulajdonságából ered, hogy az állag megtartása mellett a műtárgyak értéke a dolog korának növekedésével folyamatosan nő. Így ebben az esetben az adó alapja műtárgy értékében és így a tulajdonos vagyonában beálló növekedés, az adómérték pedig adóalapnak az állam által meghatározott százalékos hányada.

A hatóság definíciója szerint a **gyűjtő** olyan műtárgy-tulajdonos, aki a dolgot elsősorban hobbi célból vásárolja, saját élvezetére, annak profitcélú továbbértékesítését nem tervezi. Emiatt, a műtárgy megvásárlásakor a gyűjtő köteles megfizetni az adásvételi célú tulajdon-átruházásokhoz kapcsolódó rendes helyi (*local*) és állami (*state*) adókat, amely elsősorban a forgalmi adót jelenti. Megjegyzendő, hogy amennyiben a gyűjtő hitelből vásárolja a műtárgyat, úgy a vásárlás nyomán nem csökkentheti a kapcsolt kamatot, mivel az fogyasztói kamatnak minősül. A gyűjtői minőség valódi előnye abban áll, hogy a birtokolt kollekciónak nem befektetői vagyonszerű, hanem törzsvagyonként van kezelve. Ha egy gyűjtő műtárgyat adományoz közgyűjteménynek, múzeumnak, akkor a műtárgy rendes piaci értéke adománynak számít, így személyes adó-visszatérítést tesz lehetővé. Fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy elkülönítendő a gyűjtő és a művész, aki saját maga készíti az alkotást, annak elajándékozását vagy eladását követően csak a műtárgy tényleges költségéig igényelhet adó-visszatérítést.

Az adóhatóság akkor tekint valakit **kereskedőnek**, ha ő üzletszerűen foglalkozik műtárgyak kereskedelmével. A kereskedői státusz valódi előnye abban áll, hogy az üzletszerű működés során felmerülő rendes és szükségszerű költségeket leírhatják az adóalapból. Adományozás esetén a mű költségének árát írhatják le az adóból, nem a rendes piaci értéket. A gyakorlatban komoly nehézséget okozhat kereskedői minőség megállapítása és bizonyítása. Probléma

lehet, ha a személy a műtárgy-kereskedés mellett más bevételi forrással is rendelkezik, ebben az esetben hatóság rendszerint csupán hobbinak minősíti a tevékenységét. Ezért, illetve az egyes tranzakciók időigényessége miatt a kereskedő többsége „teljes munkaidőben” végzi a műtárgy-kereskedelmet. Másrészről pedig fontos, hogy a kereskedői tevékenység mindkét oldala megjelenjen, a vétel mellett eladásokat is feltudjon mutatni a kereskedő.

Az adóhatóság gyakorlata szerint **befektető** az, aki pénzt fektet üzletekbe, ingatlanokba vagy egyéb vagyontárgyakba azzal az elsődleges céllal, hogy abból bevétele, illetve nyeresége legyen. A státusz elnyerése nehezebb, mint az első két esetben, mivel a befektető egyszerre élvezi a gyűjtői és a kereskedői minőség jogi előnyeit. A befektető ismertetőjegye, hogy passzív érdeklősége van a műtárgyban, nem annak művészeti értéke, élménye miatt szerzi meg, hanem az eladáskor jelentkező anyagi haszon miatt. Ugyan nem kizáró ok, ha a műtárgyat élvezeti értéke miatt szerzi meg, de hajlandóságot kell mutatni arra, hogy később megfelelő érték mellett értékesítse, emellett rendszerint a befektető nem otthon tartja a műtárgyait, hanem egyéb helyeken, illetve a gyűjteményekben, múzeumokban.

Adókedvezmények

Mind a három kategória esetén elsődleges cél a hosszú távú vagyonnövekményi adó csökkentése. Maga az adófizetési kötelezettség a vagyontárgy értékesítésekor, a vagyonnövekmény beálltakor esedékes. A kereskedő és a művész rendes vagyonnövekedésként köteles elszámolni az idő előrehaladtával bekövetkező értéknövekedést, attól függetlenül, hogy mennyi ideig volt a tulajdonában a műtárgy. Ezzel ellentétben gyűjtő és a befektető számára engedélyezett, hogy megfelelő időtartamig tartó tulajdonlás után a vagyonnövekményt kedvező adózási feltételek mellett számolják el. Megemlítendő továbbá, hogy külön rezsim vonatkozik arra, ha a kereskedő kettős státuszt kíván létesíteni és befektetővé válik. Ekkor bizonyos fizetési konstrukciók mellett kedvezményesebb elbánásban részesül az adóalany.

Hatósági szakértő bizottság

Két tekintetben is hasznos és Magyarországon is hasznosítható gyakorlatot folytat az Egyesült Államok. Az adóhatóság minden olyan felajánlásnál, amely adófizetési kötelezettséget érint, megvizsgálhatja a műtárgy árbecslését, illetve saját hatáskörében is meghatározhatja a valós piaci értéket. Emellett akár az adományozó, akár a kedvezményezett kérheti a hatósági becslés lefolytatását, azonban ez természetesen illetékköteles. A másik gyakorlat pedig a különösen magas, 20.000 USD értéket meghaladó műtárgyakat érinti. Minden ilyen műtárgyat érintő tranzakció esetén egy testület vizsgálja meg az érintett műkincset és határozza meg valós piaci értéket. A tanácsadó testület 25 független szakemberből (kurátorok, múzeum igazgatók) áll és a tranzakciós felek ismeret nélkül határoznak az ügyekben.

Egyesült Királyság

Adományozás

A 2012-ben bevezetett új vonatkozó brit szabályozás abba az irányba mozdítja el a műtárgy felajánlásokat, hogy bővüljön a felajánlott műkincsek száma. A szabályozás lehetővé teszi, hogy a közgyűjtemények számára tett felajánlások után a műtárgy piaci értékének 25 százalékát leírhatja a felajánló a jövedelemadójaiból. A kedvezmény hasonló feltételekkel értelmezendő a vállalatok és egyéb jogi személyek vonatkozásában is, azzal az értelemszerű eltéréssel, hogy ők a piaci értékkel a fizetendő társasági adójukat csökkenthetik. Nagy-Britanniában hasonló rendszer (*acceptance in lieu scheme*) korábban is élt már. Ennek értelmében a hagyaték részeként örökölt műtárgyakat felajánló személy az öröklési illetékből írhatja le az állami közgyűjtemény számára felajánlott tárgy piaci értékét. A két felajánlási mód – új és az öröklési – szerint felajánlott műtárgyak piaci értékének összege nem haladhatja meg az évi 30 millió GBP-t.

Mentesség a vagyonnövekedési adó alól

Speciális szabályok engedélyezik, hogy bizonyos feltételek mellett műtárgy-tulajdonosok mentesülhetnek a vagyonnövekmény utáni adófizetés alól. A műtárgyat megszerző új tulajdonosnak 3 feltételre kell garanciát vállalnia. Elsőként a megszerzett műkincset hosszú időn keresztül nem idegenítheti el. Másodszor, nem viheti ki a műtárgyat az Egyesült Királyság területéről. Harmadszor pedig, elérhetővé kell tennie azt a közönség számára. Ez utóbbi feltételt tágan értelmezi a brit jogszabály, teljesíteni lehet azzal is, ha a tulajdonos múzeumnak való kölcsönadással teszi elérhetővé a tárgyat. A mentesség hasonlóképpen vonatkozhat a örökösödési illetékre is.

Forgalmi adó

A brit adójogi szabályozás a közhasznú felajánlások esetén mentességet biztosít a felajánló számára a felmerülő általános forgalmi adó alól.

A magyar, a brit és az amerikai rendszer összehasonlítása

Magyar – amerikai

Az általános forgalmi adó tekintetében hasonló megkülönböztetéssel él mind a magyar, mind az amerikai adójog. Az amerikai rendszerben 3 kategória (gyűjtő – kereskedő - befektető) különíthető el, míg a hazai struktúra az eseti kereskedést és az üzletszerű kereskedést ismeri. A másik oldalon a személyi jövedelemadó esetén közel azonos a szabályozás, mind két állam lehetővé teszi, hogy kedvezményesen lehessen a vagyonnövekményi adót megfizetni, ha megfelelő ideig tulajdonolja az eladás előtt a műtárgyat.

Magyar – brit

Nagy-Britannia a magyarhoz hasonló, de széleskörűbb lehetőségét kínálja az adókedvezményeknek. Eseti eladás esetén mindkét állam áfa mentességet biztosít. A vagyonnövekmény után hazánkban értéklimit nélkül az eladási és a vételi ár közti különbség után kell az adómértéket megfizetni, míg a brit szabályok szerint bizonyos feltételek mellett adómentességet kaphat a tulajdonos. A lényegi feltétel, hogy a nyilvánosság számára elérhetővé tegye a műtárgyat. Szintén kiemelendő az adományozáshoz kapcsolódó kedvezményeket, Nagy-Britanniában mind öröklés, mind hagyományosan szerzett műtárgy esetén évi 30 millió GBP határig felajánlás után a személyi jövedelemadóból leírhatja az adományozó a műtárgy piaci értékét. Ez utóbbi gyakorlat a hazai adórendszer számára is javasolandó módosítás.

A műkincs-kereskedelem adójogi szabályozása Németországban és Ausztriában

A két vizsgált országban a műtárgyforgalmat terhelő adók kissé eltérő módokon ugyan, de alapvetően elősegítik a műtárgy-kereskedelem élénkítését és a fekete- és szürkekereskedelem visszaszorítását.

A magánszemélyek nem spekulatív célú műtárgyvásárlásai Ausztriában és Németországban is igen kedvezményes forgalmiadó-kulcs alá esnek (7% és 10%). Ezen kívül más közterhet nem von maga után a tulajdonszerzés.

Az üzleti célú, profitorientált műkincs-kereskedelem természetesen az előbbinél kedvezőtlenebb adózási környezetben (jövedelemadó-köteles), azonban még így is ésszerű terhek mellett végezhető vállalkozási tevékenység.

A példák azt mutatják, hogy a megfelelő adópolitikai eszközökkel egyrészt fehéříthető egy állam műkincspiaca, másrészt e fehéředéssel megtámogatva a korábbinál szélesebb és mobilizáltabb piac jöhet létre, mely élénkíti a műtárgyak forgalmát, a megnövekedett volumen pedig a kedvezményes adókulcsok ellenére is bevételtöbbletet eredményezhet a kormányzat számára.

Németország

A műtárgyforgalomra vonatkozó német szövetségi adójogszabályok közül az egyébként általában 19%-os áfa (Umsatzsteuer) igen **kedvezményes, mindössze 7%-os kulcsa vonatkozik a műtárgyakra és gyűjthető, értékes tárgyra**. Az Európai Bizottság 2012 februárja óta intenzívebb nyomást gyakorol a német kormányra, hogy legalább az EU által ajánlott 15%-os mértékig megemelkedjen a jelenlegi kulcs. A kedvezményes kulcs ugyan **nem vonatkozik a fényképekre, nyomatokra és könnyűipari műtárgyakra** – ezek adják a német műtárgypiac becsült forgalmának kb. 80%-át - annak felemelése mégis riadalommal töltheti el a német művészeket, gyűjtőket, galériákat és múzeumokat. Utóbbiak ugyanis az ingyenes adományok becsült piaci értéke után is kötelesek áfát fizetni.

Ausztria

Az osztrák műkincs-kereskedelem adójogi szabályozásban az áfa és a jövedelemadó vizsgálata releváns. Ausztriában nem létezik külön adónem a műkincsekre.

ÁFA (Umsatzsteuer)

Ausztriában az **áfa egységesen 20%, de az Áfatörvény néhány kivételt állapít meg, amelyekre 10%-os áfakulcs vonatkozik.** A kivételek közé tartoznak (többek között): a régiségek (minden, ami 100 évnél öregebb, vagy 100 évnél fiatalabb ugyan, de a „jugendstil” irányzathoz tartozik), a műtárgyak (képzőművészet, iparművészet egyaránt), és a gyűjteményhez tartozó tárgyak (pl. bélyegek, érmék). **A nemesfémek és a drágakövek nem tartoznak a kivételek közé.**

A részletes szabályokat az osztrák forgalmi adóról szóló törvény tartalmazza, melynek 24§-a és melléklete tartalmaz további információkat.

Jövedelemadó (Einkommensteuer)

A jövedelemadó egy **progresszív kulcsos adó, amely a legmagasabb jövedelmi kategóriában 50%.**

A műkincsek esetében csak akkor kell jövedelemadót fizetni, **ha az adóalany üzletszerűen foglalkozik műkincsek kereskedelmével.** Amennyiben egy magánszemély vásárol kisszámú műtárgyat, majd eladja őket, a haszon után nem fizet jövedelemadót. Amennyiben kiderül, hogy üzletszerűen kereskedik műtárgyakkal, akkor ezt meg kell fizetnie.

Magánszemélyek esetén a jövedelemadó megfizetése akkor szükséges, ha az eredeti szerzés és az eladás között kevesebb, mint egy év telt el (**„spekulációgyanú”**). A jövedelemadó számításánál kivétel az ajándékozás és az örökség, ilyenkor ugyanis az eredeti szerzés (ajándékozó, örökhagyó) időpontjában kezdődik az egyéves határidő.

A műkincs-kereskedelem adójogi szabályozása Spanyolországban

Az Spanyolország kvázi föderális berendezkedése következtében megoszlik az adókiadás joga a központi állam, az autonóm közösségek és a helyi önkormányzatok között. A legfontosabbnak tekinthető adók, mint az áfa (IVA) illetve a személyi jövedelemadó (IRPF) szabályozása központi állami hatáskör.

A műkincs kereskedelem élénkítését elsősorban az szolgálta, hogy a kulturális termékek, így a műkincsek adásvétele is kedvezményes áfa körbe tartozott.²² A 2010 óta folyamatosan bevezetett megszorítások keretében bejelentett adóváltozások következtében 2012. szeptember 1-jét követően a műkincsek adásvétele az általános, 21%-ra emelt áfa körbe tartozik. Emellett speciális szabályként Spanyolországban is létezik a különbözet szerinti áfa lehetősége, amely az áfa adóalapjának a műkincs vételi és eladási ára közötti különbséget veszi alapul.²³

Meg kell még említeni az egyes vagyonátruházások esetén fizetendő vagyonátruházási adót is, amely az ingatlanok és meghatározott vagyontárgyak, így műtárgyak, művészeti tárgyak átruházása esetén kell fizetnie magánszemélyeknek és gazdasági társaságoknak, amennyiben nem a gazdasági tevékenységük körébe tartozó vagyonátruházásról van szó. Az adó minden általános mértékét, illetve a kedvezmények körét az egyes Autonóm Közösségek állapítják meg. Jelenleg az adó általános mértéke a legtöbb Autonóm Közösségben 7% és jellemzően nem tartozik a kedvezményesen adózó körbe a műkincsek adás-vétele.²⁴

Mecenatura törvény²⁵

A 2002-ben elfogadott Mecenatura törvény célkitűzése, hogy – francia mintára – arra ösztönözze a magánszemélyeket és a gazdasági társaságokat egyaránt, hogy minél aktívabb szerepet játszanak a kulturális intézmények és szervezetek, galériák, kiállítótermek támogatásában. Ennek érdekében magánszemély esetén a kulturális intézmény részére folyósított adományok értékének 25%-át leírhatják a személyi jövedelem adójából, amíg a gazdasági társaságok az összeg 35%-át vonhatják le a társasági adóból. Tekintettel arra, hogy az állam eddigi jelentős mecénás szerepe gazdasági nehézségei miatt visszaszorult, ezért a

²² A spanyol áfa rendszer három áfakulcsot ismer. Az általános kulcs szeptember 1-jétől 20%, a kedvezményes: 10%, a szuper kedvezményes: 4%

²³ Art 135. Ley 37/1992, de 28 de diciembre, del Impuesto sobre el Valor Añadido.

²⁴ Tributo de Transmisiones Patrimoniales (Real Decreto Legislativo 1/1993, de 24 de septiembre, por el que se aprueba el Texto Refundido de la Ley del Impuesto sobre Transmisiones Patrimoniales y Actos Jurídicos Documentados.

²⁵ Ley 49/2002, de 23 de diciembre, de régimen fiscal de las entidades sin fines lucrativos y de los incentivos fiscales al mecenazgo.

kormány tervei között szerepel a kulturális támogatások adókedvezményeinek növelése, amely közvetett módon élénkítő hatással lehet a műkincs kereskedelemre is.²⁶

Összességében elmondható, hogy spanyol **adórendszer legfontosabb, a műkincskereskedelmet ösztönző eleme a műkincsek adás-vételének kedvezményes áfa körbe tartozása volt**, ami az idei évtől megszűnt. Emellett a kulturális ágazatra és közvetve a műkincs kereskedelemre is élénkítőleg hathat, ha növekednek a **kulturális szféra támogatóinak adókedvezményei**.

²⁶ http://www.mcu.es/promoArte/docs/informe_coleccionismo.pdf

Mélyinterjúk

Interjúalanyok

Nemes Zsófia – a Magyar Műtárgy és Régiségkereskedők Országos Szövetségének elnökségi tagja, a Virág Judit Galéria vezetője.

Törő István – A Virág Judit Galéria és Aukciósház társtulajdonosa, ügyvezető igazgatója.

Soóky Marietta – Nagyházi Csaba özvegye, 1984 óta foglalkozik műkinccs-kereskedelemmel, a Nagyházi Galéria és Aukciósház tulajdonosa.

Mayer Vera – Nagyházi Galéria és Aukciósház, galériavezető.

Kieselbach Tamás – A Kieselbach Galéria és Aukciósház tulajdonosa, a legbefolyásosabb műkinccs-kereskedő Magyarországon.

Einspach Gábor – Magyar Műtárgy- és Régiségkereskedők Országos Szövetségének elnöke. A Kieselbach Galéria és Aukciósház társvezetője.

A műkinccs-kereskedelmi piac helyzete Magyarországon

A műkinccs-kereskedelmi szegmens alapvetően Budapestre koncentrálódik, jelentősége vidéken elhanyagolható. Az ágazat éves forgalma durva becslés szerint 6-8 milliárd forint körül mozoghat, de konkrét és hivatalos összesítések nem léteznek, a cégek forgalmi adataikat nem hozzák nyilvánosságra. A műkinccs-kereskedelmi szegmenshez kapcsolódó kulturális szférában (restaurátorok, művészettörténészek, szaklapi szerkesztőségek, stb.) hozzávetőlegesen 50 ezer ember dolgozik. A kedvezőtlen szabályozási környezet miatt a piac nyereségessége és renoméja jelentősen csökkent az elmúlt 20 évben. Szinten minden szereplő felhívta arra figyelmet, hogy a politikának fel kell ismernie: Magyarország egy többszörösen kifosztott, megcsonkolt ország, amely világszínvonalú kulturális értékkel rendelkezik. A tárgyi típusú kulturális értékek azonban a világban szétszórtnak vannak jelen. A jelenlegi szabályozás legnagyobb hibája, hogy nem ismeri fel ezt a tragikus helyzetet, nem tesz azért, hogy világraszóló kulturális érdemeinket, művészeti eredményeinket hazahozzuk és megismertessük Magyarországgal és a világgal.

Műkincs-kereskedelemmel kapcsolatos problémák

1. A szerzői jogdíjak kérdése

A szerzői jogokat egy 2003-as EU irányelv szabályozza. Az irányelvet hazánk átültette a magyar joggyakorlatba, ami degresszív módon meghatározott adókulcs alkalmazását tette kötelezővé a kereskedők számára. A művész életében és a halálát követő 70 évig követően szerzői jogdíjat kell fizetni. Ez a szerzői jogi törvény alapján a festmények és műtárgyak értékesítése esetén a vételi ár 4 százalékát jelenti alapesetben 50 ezer euróig, ezt követően az adókulcs csökken.

Ezzel önmagában nincs is probléma, hiszen az adózási eljárás a közösségi gyakorlatot másolja. Gond azonban, hogy a hatályos magyar jogszabályok a művész halálát követő 70 év után is szedik ezt a 4 százalékos, úgynevezett követői díjat, ami szereplők szerint gyakorlatilag egy ágazati különadóként is felfogható. A törvény hatását tekintve azért aggályos, mert egy műkincset (amennyiben nem védett) az Európai Unión belül bárhol lehet értékesíteni, ahol nem létezik a követői díj intézménye. Sőt, mivel a műtárgyak kivitele ÁFA és VÁM mentes, még Európán kívül is jobban megéri azokat áruba bocsátani, mint Magyarországon.

2. Az import áfa kérdése

Magyarországon a műtárgyak import áfáját 27 százalékos kulcsban határozták meg. Ez az adórata a létező legkedvezőtlenebb az Európai Unión belül. Angliában például 5 százalékos import áfával jönnek be a műkincsek, és mivel az áruk mozgása az unión belül korlátok nélküli, ezért pl. egy tengerentúlról Magyarországra visszahozni szándékozott műtárgyat érdemes Angliában levámoltatni. Ezt a problémát a Fidesz korábban már felismerte. Rockenbauer Zoltán indítványára (és Járai Zsigmond ösztönzésére) az első Orbán-kormány alatt olyan törvénymódosítást fogadott el a Parlament, aminek köszönhetően az import áfa 0 százalékra mérséklődött, ebben az időszakban érezhetően meg is élénkült a műkincs-kereskedelem és az értékes műtárgyak visszaáramlása Magyarországra (ma az uniós jogharmonizáció miatt az áfakulcs már nem lehetne 0 százalékos). A magas hazai import áfa miatt a magyar műtárgyak magyar vevőjelöltekkel történő árverése több esetben Londonban történik meg (Sotheby's, Christie's), azaz a forgalmi adóbevétel-kiesés mellett az állam már azzal is rosszul jár, hogy a magyar aukciósházak társasági adóbefizetései csökkennek.

3. Általános áfa

Kevésbé méltánytalan helyzetet eredményező, nemzetközi szinten mégis jelentős versenyhátrányt okozó adózási nehézség, hogy a 27%-os általános, magyarországi áfakulcs a legmagasabb az Európai Unióban, ami a hazai műtárgy-kereskedelmi piacot is terheli. Mindeközben számos tagállamban nemcsak, hogy alacsonyabb a forgalmi adóteher, de a műkincsek ilyen téren kedvezményes áfakulccsal adózó kulturális termékeknek számítanak.

4. Általános adózási anomália

A gazdálkodó szervezetek által megvásárolt műkincseknek az adás-vétel pillanatában nincs áfatartalma, de amikor azt egy cég értékesíteni kívánja, akkor a különbözeti árból az állam felé a 27 százalékos áfát már ki kell fizetnie. Ez az adóügyi helyzet blokkolja a magyar cégek befektetési jellegű műkincs-vásárlási szándékát.

5. Magánbeadók adózása

Külföldön átlagosan 40 ezer eurós értékhatárig a magánbeadó nem fizet adót a kereskedőre ruházott ingósága után. Ebben a tekintetben Magyarországon korábban 800 ezer forintos értékhatár mellett élvezett adómentességet a magánszemély, afelett jövedelemnövekedés utáni 25 százalékos szja-t (forrásadót) fizetett. A jelenleg hatályos szabályozás csak rontott a helyzeten. Ma az adómentesség értékhatára 600 ezer forintban meghatározott, afelett 16 százalékos személyi jövedelemadót kell fizetni. A „dupla-adóztatás” mellett nehézség, hogy a 600 ezer forintos értékhatár legfeljebb három tétel értékesítésére vonatkozik, az ezt meghaladó tárgymennyiség már kereskedelmi tételnek számít, amire az adómentesség nem vonatkozik.

A szabályozás életszerűtlen, mivel például egy olyan megörökölt hagyatékban, ahol van három műkincs, valószínűleg több is fellelhető. A tapasztalat azt mutatja, hogy az említett korlátok miatt a magánbeadók hagyatékaikat és az így birtokukba került műkincseket vagy a hazai feketepiacon értékesítik, vagy külföldön adják el.

6. A „porszívózás” problémája

A szakmában a magángyűjtők fémdetektorral vagy egyéb tárgykereső eszközzel történő műkincs-kutatási tevékenységét „porszívózásnak” nevezik. Az általános szabály szerint, minden a magyar földben megtalált műkincs a magyar állam tulajdonát képezi. A kérdezettek közül többen jelezték: a döntéshozás nem gondolhatja komolyan, hogy egy értékes műkincs annak felfedezését követően nem a hazai vagy nemzetközi feketepiacon köt ki. A megtaláló magánérdekék is figyelembe kellene venni. Nemzetközi tanulmányok azt

mutatják, hogy azokban az országokban, ahol a (mű)kincsvadászoknak bizonyos esetekben és feltételek mellett van lehetőségük a talált tárgyak forgalomba hozatalára, ott rendszerint több értékes műkincset talál a civil lakosság.

7. Adóadminisztrációs terhek problémája

A műkincskereskedelmet számos olyan adminisztrációs teher terheli, amely más országban ismeretlen. Pl. ha egy külföldi magánszemély Magyarországon szeretne eladni egy képet, akkor előtte adószámot kell igényelnie a NAV-tól. Ha ugyanez a külföldi személy egy 50 évnél idősebb, nálunk vásárolt műtárgyat szeretne kivinni az országból, akkor ahhoz kiviteli engedélyt kell kérnie. Ausztriában 24 óra alatt kiadják a kiviteli engedélyt, Magyarországon a szakminisztérium az ügyintézését akár három hétig is elhúzhatja. Ilyen és ehhez hasonló bürokratikus elemek nálunk sem eladni, sem vásárolni nem éri meg műtárgyat.

8. Magáncélú eladás

Nem kereskedelmi célból, eseti jelleggel történő műtárgy eladás a hatályos magyar szabályozás szerint személyi jövedelemadó köteles tevékenység. Jelenleg a személyi jövedelemadóról szóló törvény semmilyen jelentős könnyítést nem tartalmaz a magánszemélyek eseti, nem kereskedelmi célból történő műtárgy eladásának fellendítése érdekében. A műtárgyak eladása után SZJA fizetési kötelezettség keletkezik, kivéve ha bevétel összege az adóév elejétől összesítve nem haladja meg a 600 000 forintot.²⁷ Ez az alacsony, általános jellegű, nem a műtárgy eladásokra specializált összeghatár számos esetén megakadályozza a műtárgyak (pl. egy nagyobb értékű hagyaték) magánszemélyek általi értékesítését.

²⁷ 1997. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról 58. § (9) bekezdés

Műkincs-kereskedelemmel kapcsolatos adópolitikai javaslatok

- (1) Az EU-s szabályozásnak megfelelően a 70 év utáni követői díj eltörlése.
- (2) A műkincsek import áfájának 5 százalékra csökkentése. (Esetleg magyar festő képeinek Magyarországra hozatalakor 5 százalékos kedvezményes kulcs).
- (3) A műkincsek kedvező áfakulcsú adózási körbe sorolása.
- (4) Gazdálkodó szervezetek (akár részben vagy egészben állami tulajdonban lévő nagyvállalatok) által megvásárolt, Magyarországra hozott (megmentett) műkincsek ára társasági adóalap-csökkentő tétel legyen.
- (5) Műkincsvédelemmel kapcsolatos vállalati mecenatúra tevékenység (ösztöndíj, restauráció finanszírozása, kiállítás-szponzoráció) társasági adóalap-csökkentő tételként történő elismerése.
- (6) Magánbeadói értékhatár 5-10 millió forintra növelése és/vagy 16 százalékos szja helyett vélelmezett haszon utáni forrásadó bevezetése.
- (7) Adminisztrációs terhek csökkentése, hivatalos engedélyezési eljárások ügyintézési idejének csökkentése.

Piacélénkítéssel kapcsolatos egyéb javaslatok

- (1) A műkincsvédettségi gyakorlat átgondolása. Ma hozzávetőlegesen 70 ezer műkincs élvez védettséget Magyarországon, miközben pl. Hollandiában ez a szám 700 tétel körül mozog. A „túlvédettség” okán értékes műtárgyak láthatatlanok és feldolgozatlanok maradnak a magyar művészettörténeti szakma számára.
- (2) A Magyar Műtárgy- és Régiségkereskedők Országos Szövetségével és a Kortárs Galériák Szövetségével (az előző társszervezete) való párbeszéd megindítása. A kérdéses ügyekben egyeztetés a Miniszterelnökséggel és/vagy a szaktárcával. Az előbbi szervezet hamarosan a közös etikai és szakmai kódex alapján transzparens módon dolgozó nemzetközi műkincs-kereskedelmi szövetség teljes jogú tagjává válik, és minden tekintetben kész arra, hogy szigorú és átlátható törvényi feltételek mellett a műkincs-kereskedelmi szakmát a törvényben esetlegesen ráruházott módon felügyelje.
- (3) A korábban beharangozott, elakadni látszó városrész-fejlesztési tervek folytatása. (Rogán Antal pl. megígérte, hogy a városrészben kialakítják a műkereskedők utcáját).

(4) Műkincs nepperek tevékenységének, helyi illegális műkincs-kereskedelem felszámolása. A legálisan működő műkincskereskedők értékesítési helyei előtt autók csomagtartójából árulják portékáikat az arra járókat leszólító „fekete” kereskedők. A nepperek adót csalnak, megkárosítják az államot, forgalomcsökkenést okoznak a tisztességes kereskedőknek, egyrészt azzal, hogy lehalásszák a vevők egy részét, másrészt azzal, hogy elijesztenek a vásárlókat a környékről. A nepperek a hatályos adótörvények szerint bárhol árulhatják a műkincseket, mivel a jogszabály szerint ezek a tárgyak beleférnek a „használt cikk” árusítás kategóriájába. Olyan szabályozás kialakítására van szükség, amely világosan lefekteti, hogy kik és milyen feltételek mellett foglalkozhatnak kulturális javakkal. Olyan jogszabály kell, amely a kulturális javak kereskedelmét értékesítési helyhez és szakképesítéshez, esetleg tanúsítvány-kiadáshoz kötné.

(5) Az európai, közösségi gyakorlathoz hasonlóan a Kortárs Galériák Szövetségének az állami támogatása abban, hogy nemzetközi kiállításokon, kereskedelmi rendezvényeken vegyenek részt. (Hasonlóan a magyar cégek állami exporttámogatásához, mindezt kulturális termékek jól felfogott kivitelösztönzéseként felfogva).

(6) A Magyarországon mindjobban elharapódzó műkincshamisítás kormányzati szintű kezelése. A hamisítás elleni fellépés vonatkozó, jelenleg is folyó törvény-előkészítési munkálatainak mielőbbi lezárása.

(7) Az állami és a privát szféra közötti együttműködés megerősítése a közös érdekek felismerése által. A műkincspiac esetleges bekapcsolása a kulturális vérkeringésbe, úgy hogy az az államnak is megérje. Pl. együttműködés múzeumokkal, közös kiállítások költségterheinek megosztása az állam és a résztvevő piaci szereplők között. (Ma az állami múzeumi szakma az intézményi és személyi alulfinanszírozottság okán erős ellenszenvvel tekint a műkincskereskedőkre, pedig az érdek több ponton közös).

(8) A műtárgyak értékbecslése, tudományos igényű meghatározása, kutatása általában véve ma már nem állami feladat. Éppen ezért nagyobb közgyűjteményeink sorra szüntették meg a műtárgybírálati szolgáltatásaikat. Legutolsóként a Szépművészeti Múzeum szüntette meg műtárgybírálati tevékenységét 2008. szeptember 1-jei hatállyal. Általában véve tehát egy adott műtárgy készítésének korának, helyének, alkotójának, pénzbeli értékének meghatározása ma már üzleti szolgáltatás, melyet műkereskedők, szakértők díjazás ellenében vállalnak. Ehhez kapcsolódó probléma ugyanakkor, hogy a műtárgybírálat során az elbíralt tárgyak összegyűjtésre, kvázi listázásra kerültek, és ily módon lehetőség volt arra, hogy későbbiekben az elbíralt műtárgy birtokosa, feltalálási helye visszakereshető legyen. Ez pedig önmagában is élénkítette a műtárgy-kereskedelmet, hiszen ebben az üzletágban a legnehezebb a kereslet és a kínálat összehangolásának biztosítása. A műtárgybírálat megszüntetésével azonban tovább nőtt a piacon meglévő néhány nagykereskedő üzleti súlya, hiszen kizárólag ők vannak olyan információk birtokában, amellyel a keresleti és a kínálati oldal egymásra találása biztosítható.

A kormányzati lépések várható, pozitív hatásai

- A költségvetésbe történő befizetés összességében nőne.
- A műkincs-kereskedelmi piaci aktorokkal való együttműködés nemcsak fiskális, de politikai szempontból is kedvező lehet. A műkincsvédelem, a műtárgyak hazaáramlásának segítése jól kommunikálható értékmentés, nemzeti, patriotá politikai gondolat.
- Enyhébb mértékű foglalkoztatás-bővülés.
- Multiplikátor hatások: pl. speciális turisztikai vonzerő felélesztése. A '90-es években a budapesti galériák és aukciós házak évente több ezer külföldit vonzottak a fővárosba, akik csak azért utaztak hozzánk, hogy a magyar műkincskínálattal megismerkedjenek és abból vásároljanak.

A védett műkincsek tulajdonjogának közcélú átruházása

A vizsgált nemzetközi példák alapján a nyugati nemzeti jogrendek kifejezetten lehetővé teszik, hogy a védett műkincsek tulajdonjogának közcélú átruházását az állam különböző pénzügyi juttatásokkal honorálja.

Egyrészt, a tranzakció forgalmiadó-mentessége mellett az adójóváírás intézménye vehető igénybe: a közcélú adományok piaci értékét, vagy annak egy részét a tulajdonos leírhatja jövedelem- és egyéb adóalapjaiból.

Másrészt az illetékes szakminiszter dönthet közvetlen pénzjutalom kifizetéséről az adományozó javára. Ennek értéke nem haladhatja meg a műkincs becsült piaci értékét.

A két megfigyelt irány közül az adórendszeren keresztül történő jutalmazás közvetett, míg az állami pénzjutalom közvetlen ösztönzőként működik. A kormány által az utóbbi két évben megvalósított adópolitikai intézkedések szellemiségéhez megítélésünk szerint közelebb áll a közvetett jutalmazás, ugyanis az a felajánlás jutalmazását az adományozó közösségi terhekhez való tisztességes hozzájárulásához (l. van adóalap), valamint az adományozó teljesítményéhez (l. adóalap nagysága) köti. A kormányzati döntéshozók számára ezért javasoljuk egy ehhez hasonló politikai megoldás megfontolását.